

DE ROODKOPKLAUWIER

Lanius s. senator L.

door

K. STEVENS

Mijn eerste kennismaking met de Roodkopkluwier dateert van 1937. Dat was op een terrein ten N. van Maastricht langs de Kanjelbeek niet ver van het Haarderbos. Er stonden enige populieren en knotwilgen, maar geen doornstruiken, wel prikkeldraad om het weiland. Aangezien ik dacht, dat zijn biotoop wel hetzelfde zou zijn als dat van zijn neef, de Grauwe kluwier, meende ik hier met een uitzonderingsgeval te doen te hebben, te meer daar het nest zeer hoog in een populier zat. Later zou ik mijn vergissing bemerken.

In de jaren 1945 tot en met 1948 nestelden op het z.g. Haarderkoebos (veeweide der gemeente Borgharen) respectievelijk één, twee, drie en vier paren. Ook dit terrein, ter grootte van 26 ha., was begroeid met hoge populieren en was voor een groot deel omgeven met oude, zware heggen van meidoorn, braam, hondsroos en sleedoorn en voor een kleiner deel met prikkeldraad.

In 1953 vond ik te Gronsveld een paartje Roodkoppen in een pereboomgaard, tevens veeweide, omgeven door prikkeldraad. Ook stonden er enige rijen hoge populieren op ± 50 m. afstand en een paar meidoornstruiken. En in 1954, 1955 en 1956 ontdekte ik, telkens één paartje te Oost-Eysden op een terrein, dat veel overeenkomst met het vorige had.

Zo leerde ik het biotoop van deze vogels kennen.

Van Beneden schrijft in Le Gerfaut 1943: „... (En Lorraine belge) ... elle fréquente les vergers..... elle recherche les vallées assez larges avec des rideaux de peupliers et des haies épaisses d'aubépines sur lesquelles elle se pose volontiers, ainsi que sur les piquets de clôtures, séparant les prairies”.

Theo Schreurs schrijft in Journal für Ornithologie 1936: „..... eine Viehweide, die von Stacheldrahtzäunen, hohen Pappeln und Erlen umgeben ist”.

Nederland biedt niet zo vaak gelegenheid om

deze mooie vogel te ontmoeten. In het N.W. en midden van ons land komt hij slechts incidenteel voor, in de overige delen broedt hij zeer sporadisch. In de provincie Limburg heeft men wel de meeste kans hem waar te nemen.

Het eerste deel van zijn Nederlandse naam wijst ons op de roestrode kleur van boven- en achterkop en nek, het tweede deel op zijn sterk gekromde, scherpe klauwen.

De geslachtsnaam *Lanius* betekent slager, slachter en houdt ongetwijfeld verband met de bekende gewoonte der kluwieren om prooien op dorens of prikkeldraad te spietsen. En de

Op de uitkijk
Tek. W. Ogg.

soortnaam *senator* herinnert aan de Romeinse senaatsleden met hun witwollen tunica's, beneden afgezet met brede purpurrode boord.

De genoemde roestroodgekleurde delen van kop en nek zijn een goed veldkenmerk, daar zij vrij sterk afsteken bij het wit en het zwart van het overige verenkleed.

In de laatste week van april kunnen wij de Roodkopklauwier terugverwachten uit zijn winterkwartier. Als vroegste aankomstdatum noteerde ik 23 april (1948). Dat was op het broedterrein te Borgharen. De mannetjes verschijnen hoogstens 2 of 3 dagen eerder dan de wijfjes. In die eerste dagen heb ik éénmaal een vogel horen zingen. Dat gezang bestond uit een zacht sijpend gekweel, af en toe onderbroken door de korte, scherpe, tweelettergrepige alarmroep „kèk-kèk”. Van een mannetje, dat ik met een klapnetje ving, hoorde ik nog een langer aangehouden, zeer scherp „geèch-geèch”.

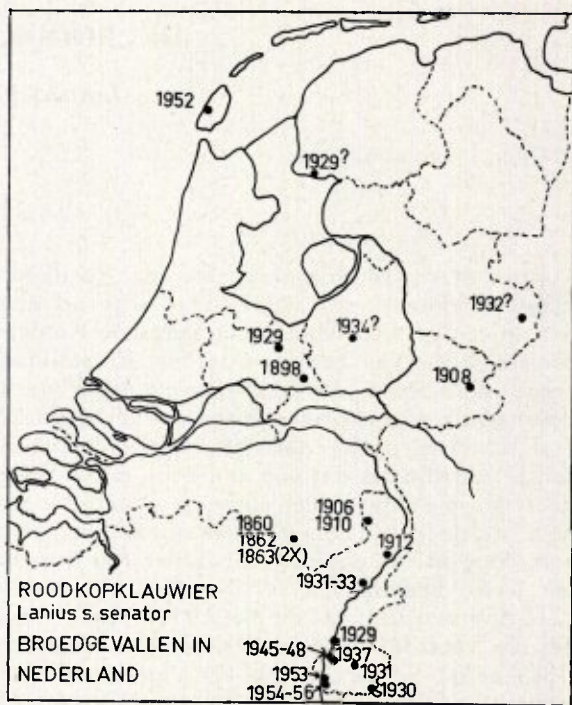
Over de balts volgt hier een waarneming van de heer Hens: „Begin mei 1912 zag ik een paartje roodkopklauwieren langs de weg Roermond—Horn. De vogels zaten vlak tegenover elkaar op een prikkeldraad. Onder zacht tsjilpende zang baltste het ♂ voor het ♀ door het herhaaldelijk maken van kleine snelle buigingen. Er volgde geen copulatie”.

Tijdens de paarvorming zag ik herhaaldelijk, dat het mannetje een prooi bracht naar het wijfje, dat deze, geheel ineengedoken en met trillende vleugels, aannam.

Aan de nestbouw wordt door beide vogels deelgenomen. Zij gebruiken vooral gras als materiaal. Enkele malen zag ik ze groene gras halmen afrukken en naar het in aanbouw zijnde nest brengen. Van geurige kruiden of bloeiende bloemen heb ik niets anders gevonden dan één enkele boterbloem, zodanig in de bodem verwerkt, dat er uitwendig niets van te zien was.

Het laagste nest, dat ik gevonden heb, lag op ongeveer 3 meter van de grond; dat was in de boomgaard te Gronsveld. Het zat bijna op het uiteinde van een der laagste takken. De nesten in de populieren lagen alle veel hoger, van 5 tot 10 meter, één zelfs op ± 15 meter; de meeste op een zijtak op 1 à 3 meter van de stam, enkele vlak daartegenaan. Het nest, dat de heer Hens in mei bij Roermond vond, stond ca. $2\frac{1}{2}$ m. boven de grond op een horizontale tak van een pereboom.

Het aantal eieren bedraagt in de regel 5, soms

6 en bij uitzondering 7. Zij zijn niet te onderscheiden van die van de Grauwe klauwier. In een artikel „Het vraagstuk van het erythrisme” in *Limosa* 17 nos 2 en 3, pag. 85 schrijft W. Hellebrekers: „Het voorkomen van roodachtige eieren bij de Grauwe klauwier is aan iedereen bekend, doch bij de toch zo naverwante soort der roodkopklauwieren komt het bijna nooit voor en dan nog steeds in zeer zwakke mate”.

Naar mijn mening broedt het wijfje alleen; het wordt geregeld door het mannetje op het nest gevoerd.

Een onvolledig legsel (2 eieren), dat uit de boom was gewaaid, werd door een nalegsel gevolgd.

Toen in 1948 op het bovengenoemde Haarderkoebos 4 broedparen aanwezig waren, waarvan de nesten 80 à 100 meter van elkaar verwijderd lagen, kwam het tussen de verschillende naburen nog al eens tot kleine strubbelingen. Tegenover sommige andere vogels waren ze zeer aggressief, b.v. tegenover eksters, vlaamse gaaien of een koekoek. De heftigste aanval, die ik ooit waarnam ging tegen 2 wielewalen, die in een nestboom vlogen. Zij werden onder hevig

gekekker aangevallen en verjaagd en wel 70 à 80 meter ver achtervolgd. Bij persoonlijk bezoek aan enkele nesten kon ik constateren, dat niet alle paren even agressief waren. Sommige vogels beperkten zich tot een alarmerend kekken en staartwrikken in nabijstaande bomen, andere vlogen bovendien hevig geagiteerd in de nest-boom van tak tot tak.

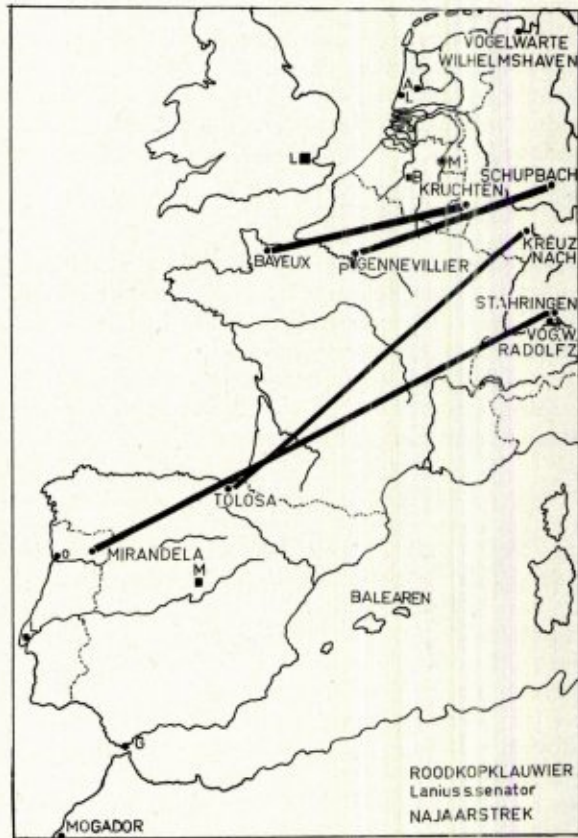
Daar de meeste nesten voor mij onbereikbaar waren, heb ik slechts bij het broedgeval te Gronsveld de broedduur kunnen vaststellen. Dat was 16 dagen en de jongen werden ook nog evenlang door de ouden verzorgd.

Het voedsel der vogels bestaat voornamelijk uit insecten, vooral hommels en kevers, die zij in de bomen, in de lucht maar meest op de grond vangen, op dezelfde wijze als de Grauwe klauwieren dat doen. De onverteerde voedselresten worden in de vorm van kleine langwerpige braakballetjes uitgespuwd. Zij bestaan uit aan elkaar gekleefde chitinedeeltjes. Als de jongen uitgevlogen zijn, kan men die insectenschildjes ook in de nesten aantreffen.

Slechts éénmaal heb ik een z.g. voorraadschuur aangetroffen en die bestond nog maar uit één enkele kleine hommel, een Steenhommel opgeprikt op sleedoorn. De heer H e n s deelde mij mede, dat hij te Roermond op prikkeldraad een opgespiste hommel vond. Schreurs vermeldt, dat hij bij de twee broedgevallen, die hij constateerde „..... fast ständige Beutereichtum nur auf Stacheldrahtenden” vond.

De uitgevlogen jongen blijven nog wel een paar weken op het broedterrein en worden in die tijd door de ouden gevoerd.

In augustus of begin september vertrekken de roodkopklauwieren naar hun winterkwartier in Afrika. Daarover schrijft H. Frhr. Geyr von Schweppenburg in Journal für Ornithologie van 1926: „Das Überwinterungsgebiet überschreitet anscheinend niemals oder nur höchst ausnahmsweise den Aequator nach Süden”. En uit trekwaarnemingen bij Gibraltar, op de Balearen, Malta, Kreta en „Klein Afrika” concludeert hij „..... so wird man einen Zug ziemlich genau nach Süden als sehr wahrscheinlich vermuten”. In dit verband doet de heer H e n s mij nog een recente trekwaarneming over augustus 1959 toekomen, vermeld door Richard Vaughan in The Ibis van april 1960. Hij schrijft daarin o.a. „Woodchat, *Lanius senator*, probably the commonest migrant

at Mogador (Westkust van Marokko) in August and individuals were always present on the island (Mogador-island) with up to six together”.

George Olivier schrijft in 1944 in zijn Monographie des Pies grièches du genre *Lanius* (pag. 287): „Pour s’y rendre elle doit emprunter différentes routes mal connues”.

Het ringonderzoek heeft voor deze vogel, voor zover ik heb kunnen te weten komen, tot de volgende resultaten geleid:

Van de 32 in Nederland geringde Roodkoppen werd er geen enkele teruggemeld (med. Vogeltrekstation Leiden).

Op de terreinen te Borgharen, Gronsveld en Oost-Eysden zag ik nimmer een geringd exemplaar. Van de aldaar geringde vogels is dus geen enkele naar de geboortestreek teruggekeerd. Voor België eveneens geen enkele terugmelding (med. Kon. Belg. Instituut voor Natuurwetenschappen).

Van de beide Vogelwarten „Helgoland” te Wilhelmshaven en „Radolfzell” te Möggingen (Duitsland) ontving ik de volgende zeer interessante gegevens, die ik, gerubriceerd, hieronder weergeef (He = Helgoland. Ra = Radolfzell).

Voorjaarstrek:

He 738360 ad ♂ 11.4.1937 Oppau a. R. Rheinland-Pfalz geschossen 11.6.1937 Poppitz 20 km südl. von Brünn-Mähren Tschechoslowakei (zeer vroege aankomstdatum).

He 800270 pull 10.7.28 Seckbach bei Frankfurt a Main geschossen „tué” im Mai 1929 Vallesraque Dép. Gard, Frankreich.

Najaarstrek:

He 784570 pull. 29.6.1940 Kruchten Eifel Rheinland. Pfalz tot gefunden 19.8.1940 Bayeux Dép. Calvados, Frankreich.

He 8675724 pull 16.7.1952 Schupbach ü. Weiburg Hessen erbeutet 8.9.1952 Gennevilliers, Dép. Seine, Frankreich.

Ra G 29446 pull. 14.6.1952 Stahringen Kr. Stockach Baden „caught” 5.11.1952 Mirandela Portugal.

Ra G 165134 pull. 17.6.1959 Bad Kreuznach „killed” ca. 9.9.1959 Tolosa (Guipúzcoa) Spanien.

Alhoewel de laatste 4 terugmeldingen voor de Duitse vogels een najaarstrek in Z.W. richting doen vermoeden, zullen meer ringvondsten afgewacht moeten worden, alvorens tot een definitieve conclusie te komen. Dat geldt eveneens voor de voorjaarstrek.

Terugkeer van jonge vogel naar geboortestreek.

Ra G 8048 pull. 16.6.1948 Heidelberg Kirchheim gefangen 13.6.1949, 800 meter vom Beringungsplatz als Brut ♂ bei Nest mit Jungen.

Jonge vogel, die niet naar geboortestreek terugkeerde.

Ra G 90010 pull. 17.6.1955 Höpfigheim Württemberg „fué muerto” 31.7.1956 Alfaro. Prov. Logrono-Spanien.

(Of was deze vogel op de najaarstrek?)

Oude vogel, die naar vorig broedgebied terugkeerde.

Ra, G 72800 Fängling (wohl ein Brut ♂) 22.6.1958 Stuttgart-Mödingen „tot gefunden” 28.6.1959 Stuttgart-Mödingen.

Helgoland ringde van 1910 tot 1958 in totaal 663, meest jonge roodkopklauwieren en Radolfzell van 1947 tot en met 1957 in totaal 481 stuks.

Het aantal terugmeldingen bedraagt minder dan 1%.

Hoe onvolledig deze bijdrage tot de biologie van *Lanius s. senator* ook moge zijn, de samenvatting ervan heeft mij niettemin grote voldoening geschonken; zij deed bij mij herleven het intens genot, dat het observeren van deze interessante vogel mij heeft verschaft.

Met grote dankbaarheid gedenk ik de welwillende belangstelling en de daadwerkelijke hulp, die ik mocht ondervinden van de heer P. H e n s, de bekende auteur van de „Avifauna der Nederlandse provincie Limburg”.

Gaarne dank ik ook de Directies van de beide Duitse „Vogelwarten” en de Vogeltrekstations in België en Nederland, die mij hun ringgegevens op aanvraag bereidwillig ter beschikking stelden.